

ДО ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сойчук Руслана

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки
початкової, інклюзивної та вищої освіти,
Рівненського державного гуманітарного університету
м. Рівне, Україна*

У проекції реалізації права кожної особистості на безперешкодне здобуття освіти заклади загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) зобов'язані створювати умови для безперешкодного здобуття знань усіма дітьми, незважаючи на їхні індивідуальні особливості. Це зобов'язання детермінує високі темпи розвитку й упровадження інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивне навчання вважають одним із пріоритетних напрямів реформування освітньої системи в низці країн світу, вектор якого – забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) без дискримінації.

Інклюзивна освіта є запорукою визнання ціннісної значущості та поваги до особистості кожної дитини, прийняття її індивідуальності й неповторності, забезпечення її подальшого повноцінного та гідного життя в суспільстві.

Інклюзивна освіта уможливорює формування освітнього середовища, спроектованого на потреби та можливості кожної дитини, незалежно від її особливих потреб. Мета освітньої інклюзії полягає в нівелюванні соціальної ізоляції будь-яких категорій дітей: діти мають навчатися разом, коли є така змога, а школи повинні брати до уваги різноманітні потреби учнів шляхом узгодження різних видів і темпів їхнього навчання. У останньому контексті йдеться про забезпечення якісної освіти для всіх дітей на основі розроблення належних навчальних планів, ужиття організаційних заходів, формування стратегій викладання, використання ресурсів і партнерських зв'язків.

Політику в царині інклюзивної освіти формують такі міжнародні організації, як: Організація Об'єднаних Націй (ООН) ЮНЕСКО, Організація Економічної Співпраці та Розвитку (ОЕСД) та ін. Україна ж, шляхом ратифікації легітимізованих вищеназваними організаціями міжнародних правових документів узяла на себе зобов'язання з дотримання загальнолюдських прав, зокрема зі здобуття якісної освіти дітьми з ООП, а також законодавчо регламентувала принципи інклюзивної освіти. З огляду на це підвалинами впровадження інклюзивної освіти стали міжнародні та державні нормативно-правові акти [1].

На сучасному етапі розвитку галузі освіти інклюзія постає складником інклюзивного суспільства, позаяк стосується процесу реального прилучення дітей з ООП до активного суспільного життя в середовищі

ровесників. Концепція інклюзивної освіти має своїм підґрунтям концепцію інтеграції, що нею послугуюються у площині оновлення підходів до освіти дітей з ООП.

Оскільки інклюзивна освіта зорієнтована на надання якісної освіти всім, основоположний принцип інклюзії звучить так: у всіх випадках, коли це можливо, усі діти мають навчатися разом, незважаючи на якісь труднощі чи відмінності, які існують між ними. Для того, щоб усі учасники освітнього процесу повноцінно брали участь у ньому, заклад освіти повинен реалізовувати комплекс різноманітних форм і методів індивідуалізації процесу освіти. Інклюзивний освітній заклад відзначається мобільністю в сенсі індивідуальних особливостей дітей, що спроектована на забезпечення та підтримку провадження якісної пізнавальної й комунікативної діяльності кожного в ході навчання, а також створення умов для успішності останнього.

Інклюзивне навчання – це процес комплексного забезпечення рівноправного доступу до якісної освіти дітей з ООП шляхом організації навчання таких у ЗЗСО на основі застосування особистісно зорієнтованих методів навчання та з огляду на індивідуальні особливості їхньої навчально-пізнавальної діяльності.

Ефективність організації інклюзивного навчання учнів з ООП у початковій школі залежить від шляхів реалізації таких педагогічних умов, як: створення інклюзивного освітнього середовища у ЗЗСО як підґрунтя реалізації інклюзивної освіти; взаємодія команди психолого-педагогічного супроводу, залучення батьків до активної участі в організації освітнього процесу учнів з ООП у початковій школі; професійна готовність педагогів до організації інклюзивного навчання учнів з ООП у початковій школі; використання відповідних форм і методів організації інклюзивного навчання у початковій школі [8].

Інклюзивну компетентність учителя початкових класів потрактовують як складник професійної компетентності, що охоплює належну сукупність знань і вмінь з інклюзивного навчання, набуває вияву в здатності провадити професійну діяльність у проекції вікових особливостей та освітніх потреб учнів, а також забезпечувати їхнє залучення в інклюзивне освітнє середовище початкової школи шляхом забезпечення умов для особистісного розвитку кожного вихованця.

Інклюзивне навчання розглядають як спеціально організований та керований освітній процес взаємодії вчителя й учнів у ЗЗСО, що ґрунтується на принципах недискримінації, уваги до багатогранності людини, ефективного залучення в освітній процес усіх його учасників; як процес комплексного забезпечення однакового доступу до якісної освіти дітей з ООП шляхом організації їхнього навчання в ЗЗСО на основі застосування особистісно зорієнтованих методів навчання та з огляду на індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності. Це передбачає створення інклюзивного освітнього середовища, спроектованого

на потреби та можливості кожної дитини – незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, розроблення навчальних програм, навчально-методичного забезпечення [7].

Мета інклюзивного навчання полягає в реалізації права дітей з ООП на освіту за місцем проживання, їхній соціалізації й інтеграції в суспільство, участі сім'ї в освітньо-виховному процесі. В площині інклюзивного навчання важливого значення набуває організація розвивального предметно-просторового середовища, що виконує освітню, розвивальну, виховну, стимулювальну, організаційну, комунікаційну, соціалізуючу й інші функції. Розвивальне предметно-просторове середовища спрямоване на прищеплення ініціативності, самостійності, творчості, має характер відкритої незамкненої системи, здатної до коректування й еволюції.

Поняття «інклюзивне освітнє середовище» потрактовано як кероване інклюзивними принципами синергетичне освітнє середовище, здатне самовдосконалюватися й забезпечувати якісну психолого-педагогічну підтримку і задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної дитини з ООП на засадах відкритості та професійної співпраці. З огляду на це виокремлено три складники інклюзивного освітнього середовища (безбар'єрне фізичне, психологічне середовище та спеціальні умови навчання), а також компоненти: просторово-предметна, змістово-методична та комунікативно-організаційна.

У межах обґрунтування процесу становлення інклюзивного навчання в ЗЗСО констатовано про потребу для створення інклюзивних класів у початкових школах матеріально-технічного забезпечення, відповідної інфраструктури, нормативно-правової та методичних баз, достатнього фінансування, а для досягнення ефективності навчання дітей з ООП – орієнтації на провідні стратегії інклюзивного навчання та використання інноваційних методик навчання, як-от: арттерапії, казкотерапії, ігрової терапії, психогімнастики, музикотерапії тощо.

За умов інклюзивного освітнього середовища навчання постає сучасною технологією, співмірною класно-урочній системі навчання, що апелює до педагогіки партнерства, а не оперує певними вимогами. Прерогативою для такої виступають: суспільна адаптація дитини на кожному віковому етапі її розвитку; природовідповідність завдань, методів і методик освіти й потенціалу дитини, й загальній логіці її розвитку; прищеплення інформаційної культури, комунікативних компетенцій, умінь взаємодіяти з іншими людьми; формування безбар'єрного та не тільки фізичного, а й психологічного середовища освіти. Вищевикладене дає змогу стратифікувати три складники інклюзивного освітнього середовища, як-от: безбар'єрне фізичне, психологічне середовище та спеціальні умови навчання.

Значущими прикметними ознаками інклюзивних шкіл (одного з типів інклюзивного освітнього середовища) є навчальна (укладання навчальних планів з огляду на розмаїття дітей), соціальна (набуття учнями соціальних ролей для вияву ними їхніх найкращих рис характеру) та фізична

(полегшений доступ до закладу освіти, належне розташування меблів тощо) інклюзія. Результативна реалізація інклюзивної моделі освіти передбачає гармонізацію всі трьох названих ознак [6].

У межах аналізу ефективності застосування методик інклюзивного навчання встановлено детермінованість вибору технологій навчання і виховання особливостями розвитку учнів, умовами інклюзивного освітнього середовища, потенціалом педагога та рівнем соціалізації дитини.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, подальшого ж наукового пошуку потребує дослідження зарубіжного досвіду підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Декларація прав дитини. URL: <https://zakononline.com.ua/documents/show/140610140610>
2. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 №651-XIV URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page>
3. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання. Наказ МОН № 912 від 01.10.10 р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/.
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. №872. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-%D0%B>.
5. Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і факультативного протоколу до неї: Закон України від 16.12.2009 №1767-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. №9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>
6. Садова І. І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2020. 448 с.
7. Сойчук Р. Л. Принципи та компоненти інклюзивного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти. *Засоби і прийоми, які сприяють розвитку й комунікації педагогів та дітей з особливими освітніми потребами* : матеріали всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 89–91.
8. Сойчук Р. Л. Умови створення інклюзивного освітнього середовища в закладі загальної середньої освіти. *Професійний розвиток педагога: матеріали Всеукр. наук.-практ. е-конф.* Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2023. С.143–147.